

BIBLIOTEKS BLADET

NUMRET OM DET OFRIA ORDET

För Guds och barnens skull

*Ron DeSantis sätter tonen när
USA:s bibliotek rensas från
obekväma böcker. Det kan ta
honom till Vita huset.*

Maxa kompetensen i skolbiblioteket!

**I skolbibliotek med rätt förutsättningar
lyfts både läsglädje och lärande.**

BTJ erbjuder digitala utbildningar som ger dig verktygen att ta dina läsfrämjande insatser till nästa nivå. Du kan ta del av våra utbildningar var som helst, och när det passar just dig!

**Anmäl dig redan idag på
btj.se/utbilda**

18

Hur klåfingriga
är de lokala
politikerna?

8

Florida är navet i USA:s
utrensning av böcker.

31

De använde sin
yttrandefrihet
och drabbades
av följderna.

6

FÖRORD / NUMRET OM DET
OFRIA ORDET

8

SÅ RENSAR USA:S KRISTNA
HÖGER UT BÖCKER

18

HUR VANLIGT ÄR DET MED
POLITISK INBLANDNING
PÅ BIBLIOTEK?

20

INTERVJU: DE VARNAR FÖR
HOTEN MOT SVENSK
YTTRANDEFRIHET

31

CENSUR OCH
ÅSIKTSFÖRTRYCK
I SVERIGE

36

BIBLIOTEKET FÖR DE
ÖÖNSKADE BÖCKERNA

36

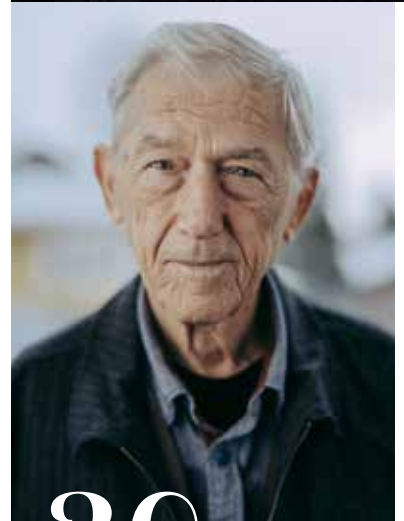
ESSÄ: INGA SKÄL ATT
AVLYSA DEBATTEN

48

FRÅN NÄTET: UTVALT FRÅN
BIBLIOTEKSBLADET.SE

50

SISTA ORDET: HELENE
ÖBERG OM POLITIKER
UTAN KOLL

20

Intervju: Theodor
Kallifatides och
Parvin Ardalan.

MEDVERKAR I NR 1/2023

Foto: Privat

Martin Gelin, reporter

MARTIN GELIN ÄR bosatt i New York sedan 2001 och korrespondent för Dagens Nyheter. Han är författare till flera böcker, senast kritikerrosade *Den vita stormen* om rasismens amerikanska historia, som utkom i höstas.

För Biblioteksbladet har han tidigare skrivit om hur mordet på George Floyd och Black Lives Matter-rörelsen ger eko på bibliotek i USA och om hur nätgiganter som Amazon, Google och Facebook blev vinnare under pandemin.

I det här numrets huvudreportage besöker han Florida som har blivit nav för den kristna konservativa högerns försök att rensa ut oönskade böcker från bibliotek, skolor och universitet.

Chefredaktör & ansvarig utgivare

Thord Eriksson
thord@biblioteksbladet.se

Art Director

Christian Williamsson [A4]

Webb/reporter

Annika Clemens
annika.clemens@a4.se

Medarbetare i detta nummer

Tim Andersson, Lisa Bjurwald, Martin Gelin, Viktor Gårdsäter, Pia Koskela, Julia Lindemalm, Jonas Nordin, Helene Öberg.

Omslag: Giorgio Viera/AFP

Prenumeration på BBL

För medlemmar i föreningen ingår BBL i medlemsavgiften. 350 kr för enskild medlem (heltidsstuderande och pensionärer 175 kr). Övriga (inom Sverige) betalar 550 kr (utom Sverige 700 kr).

Tryck

Norra Skåne Offset, Hässleholm
ISSN: 1651-5447

Produktion

A4 Text & Form AB producerar Biblioteksbladet/Biblioteksbladet.se för Svensk biblioteksförening. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera manus. För obeställt material ansvaras ej.

Annonskontakt

Viktoria Pettersson
viktoria.pettersson@mediakraft.se
0735-11 81 79

Tim Hultman

tim.hultman@mediakraft.se
0700-62 61 92

Moms utgår ej.

Biblioteksbladet är TS-kontrollerad.

www.biblioteksbladet.se

Svensk biblioteksförening är en ideell förening med uppgift att främja svenskt biblioteksväsen. Biblioteksbladet speglar föreningens verksamhet, åsikter och ställningstaganden men har också till uppgift att väcka egen debatt genom att ge utrymme åt andra åsiktsyttringar. Tidningen har en fri och självständig roll och bedrivs med tryckfrihetsförordningen som grund.

Lyngsoe Intelligent Shelf

**Smart återlämningssystem! Perfekt för
”Meröppet bibliotek”.**

FÖRDELAR

- Snabb återlämning
- Lätt att bygga ut
- Snygg design
- Enkel att använda
- Återlämna flera böcker samtidigt
- Böckerna blir direkt möjliga för utlån
- Återlämning på obemannade tider

RFID-teknik

KinneData
Systems AB

Försäljningsansvarig
Claes Larsson
Mobil: 070-2095025

KinneData Systems AB
Jungmansgatan 16 A
531 40 LIDKÖPING

info@kinnedata.se
www.kinnedata.se
tel. +46 510 608 00

Bibliotek,
journalister
och konstnärer
lämnas i stort
sett i fred.

Hur länge till?

Författaren och debattören Maria-Pia Boëthius skrev 1997 en debattbok där hon bland annat tog upp hur globala mediekoncerners kontroll över nyheter, information och underhållning var på väg att leda till likriktning och indirekt tankekontroll.

De glupska monopolister hon lyfte fram – Murdoch, Berlusconi & co – ter sig i dag nästan blygsamma och diskreta i jämförelse med de ogenerade politiska ansträngningar som just nu görs för att kontrollera vilka ord och konstnärliga uttryck medborgarna ska kunna ta del av.

DET HÄR NUMRET av Biblioteksbladet kretsar kring det ofria ordet. Vi har vänt blicken mot USA där en radikalkonservativ offensiv har inletts med siktet inställt på oönskad litteratur på bibliotek, skolor och universitet. Bland de böcker som bokstavligen har förbjudits finns framför allt titlar med hbtqi-tema men också historiska verk som speglar landets rasistiska historia.

I ett par delstater har konservativa politiker försökt stifta lagar som skulle innebära att lärare måste avge "lojalitetslöften" om att inte bedriva undervisning som framställer USA negativt. I Florida har guvernören Ron DeSantis drivit igenom lagstiftning som innebär att skolbibliotekarier och lärare riskerar straff och yrkesförbud om de tillhåller de böcker som har bannlysts.

De totalitära reflexerna och likgiltigheten för professionell integritet går igen här i Sverige, till exempel i Tidöavtalets skrivningar om offentliganställdas plikt att rapportera papperslösa till polisen.

Och svenska kommunpolitiker som försöker reglera vilka böcker som ska gå att låna på bibliotek och stoppa dragqueens

från att läsa sagor, delar sitt förakt för det fria ordet med USA:s kristna höger.

SAMTIDIGT SOM JAG skriver det här twittrar Sverigedemokraternas Björn Söder, tidigare riksdagens andre vice talman, om att SVT:s *Utrikesbyrån* har förargat honom. "Dags att reformera public service. I grunden!"

Björn Söders ord ska ses som ett löfte – och det borde förskräcka oss alla.

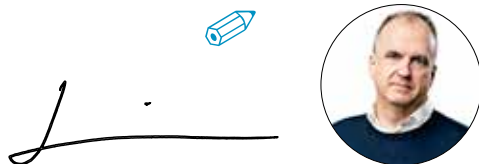
Frånvaron av blygsel på riksnivå ger helt säkert lokala SD-politiker ännu mer mod att peka med hela handen på sådant de ogillar. Än så länge är dock denna klåfingrighet sällsynt, principen om arm-längds avstånd respekteras på de flesta håll.

Det framgår av en enkät besvarad av bibliotekscheferna i 206 av landets 290 kommuner – resultatet presenteras på sidorna 18–19. Endast 14 av dessa chefer har under senaste året varit med om att politiker försökt påverka bestånd och program på deras bibliotek.

Men vart är vi på väg?

I svaren anas en osäkerhet. Knappt hälften av cheferna svarar att de inte vet vad framtiden kommer att föra med sig, några är redan pessimistiska och tror att politisk detaljstyrning blir vanligare.

Maria-Pia Boëthius 90-talsbok heter *Några som inte älskar oss håller på att förändra vårt land*. Om den inte redan varit upptagen skulle titeln göra sig oroväckande bra på en bok utgiven i dag.

Thord Eriksson | Chefredaktör och ansvarig utgivare

Utrensning pågår

TEXT MARTIN GELIN

I USA kastas litteratur ut från bibliotek, skolor och universitet. Biblioteksbladet har besökt Florida där bokförbuden kan hjälpa den konservativa guvernören Ron DeSantis att nå Vita huset.

DESANTIS I TÄTEN

Floridas guvernör sätter tonen när oönskade böcker kastas ut från USA:s bibliotek.

Foto: Daniel A. Varela/AP

”V

älkommen till frihetens delstat, Florida!”

När Floridas konservativa guvernör Ron DeSantis håller tal utanför regeringsbyggnaden i Gainesville återkommer han gång på gång till ordet frihet. ”Frihet från indoktrinering” står det på en stor banderoll bakom honom.

Men de förslag han presenterar speglar värderingar som inte låter särskilt frihetliga. Tvärtom har Ron DeSantis genomfört en rad lagar som kan leda till att tusentals böcker förbjuds från skolor och bibliotek i delstaten. De flesta av böckerna handlar om hbtqi-personer eller om diskriminering och rasism.

LAGARNA ÄR ETT LED i en landsomfattande offensiv mot bibliotek och allmänna skolor, där DeSantis och andra högerradikala lokalpolitiker för en ideologisk strid som kan leda till att sedan länge vedertagen undervisning och litteratur om USA:s svarta historia förbjuds. Moderna klassiker av författare och historiker som Toni Morrison, Ta-Nehisi Coates och Henry Louis Gates ska inte längre ingå i under-

visningen i Floridas allmänna skolor och universitet. Margaret Atwoods *Tjänarinnans berättelse* (*The Handmaid's Tale*) har förbjudits i flera distrikt, likaså dussintals populära titlar om queerpersoner. I ett skoldistrikt utanför Jacksonville har konservativa aktivister lyckats förbjuda barnboken *Välkommen Tango* (*And Tango Makes Three*) om två hanpingviner som adopterar en pingvinbäbis, då boken påstås uppmuntra till homosexualitet.

Skolbibliotekarier och lärare som tillhandahåller dessa böcker kan nu dömas för grova brott, med fängelsestraff och förlorad yrkeslicens till följd. Kritiker kallar reformerna för en häxjakt på redan marginaliserade grupper.

I UTKANTEN AV Miami, vid en brusande motorväg som går parallellt med stadens internationella flygplats, ligger kontorsbyggnaden för delstatens lärarfack. Längs fasaden löper en färggrann muralmålning i den karibiska stil som är populär här i södra Florida, med regnbågsfärgade blommor, fåglar och ett citat från den afroamerikanska poeten Maya Angelou.

I ett luftkonditionerat rum väntar lärarfackets direktör Karla Hernandez-Mats som är en av de mest högljudda kritikerna av Ron DeSantis bokförbud.

– Det är farsartat att DeSantis kallar det här för ”frihetens delstat”. Det finns bara frihet för de som ser ut som DeSantis och delar hans värderingar. Han förbjuder böcker, saboterar integriteten för lärarna och bibliotekarierna och hotar yttrandefriheten och den akademiska friheten.

Florida har blivit navet i högerradikala politikers och den kristna högerns kamp för att förbjuda tusentals böcker. I mars

»DeSantis är en kristen nationalist som inte kan hantera obekväma sanningar om landets historia.«

2022 undertecknade Ron DeSantis lagen Parental Rights in Education Act som kraftigt inskränker vilken litteratur som får användas i undervisning i delstaten. Karla Hernandez-Mats och människorättsgruppen ACLU kallade delar av lagen homofobiska, rasistiska och diskriminerande. Ron DeSantis viftade bort kritiken med att lagen bara förbjuder ”sexuella instruktioner”, men implementeringen har varit så bred att den verkar kunna drabba i princip all litteratur som skildrar diskriminering eller homosexuella relationer.

FLORIDAS OFFENSIV mot historieböcker och skönlitteratur om hbtq och USA:s rasistiska historia är bara en liten del av en mycket större nationell kamp. På American Library Associations lista över de mest frekvent förbjudna böckerna i USA skildrar nio av de tio titlarna hbtqi-personer, svarta amerikaner, eller diskriminering av marginaliserade grupper.

Enligt rapporten *Banned in the USA: The Growing Movement to Censor Books in Schools* från PEN America, en organisation som försvarar det fria ordet, har 140 skoldistrikt i 32 delstater genomfört mer än 2 500 bokförbud det senaste året.

”Det här förtrycket drivs av långvariga fördomar mot hbtq-personer och extrema kristna attityder om sexualitet, moral och amerikansk kultur”, skriver Jonathan Friedman på PEN America i rapporten.

Friedman kallar förbuden och hoten mot lärare och bibliotekarier för ”McCarthy-ism”, en fras hämtad från 1950-talet då den ökände senatoren Joseph McCarthy bedrev häxjakt på alla framstående amerikaner som misstänktes ha vänstersympatier. Det ledde till tusentals

personliga konkurser, självmord, utvisningar och förlorade jobb, men framför allt till ett kulturellt klimat där det fria ordet och den akademiska friheten äventyrades.

Över hela USA sker nu aggressiva påtryckningar för att stoppa litteratur och undervisning som inte främjar det som den kristna högern kallar patriotisk undervisning. Lokalpolitiker och högeraktivister har de senaste åren stoppat skolor och bibliotek från att tillhandahålla tusentals böcker, allt från klassiska romaner till populär samtida queerlitteratur som André Acimans *Call Me By Your Name*.

SEDAN 2021 HAR republikaner i 24 delstater försökt få igenom mer än 80 nya lagar för att begränsa undervisning om rasism, diskriminering och hbtqi-frågor, enligt PEN America. Offensiven tog rejäl fart strax efter Joe Bidens valseger i presidentvalet 2020. I stället för att ägna sig åt självrannsakan över Donald Trumps nederlag valde den kristna högern att

SPRIDER BÖCKER

Ron DeSantis med en sida ur barnboken *Call Me Max* där huvudkaraktären utforskar sin identitet som transperson. Strax efter att bilden togs i mars 2022 undertecknade DeSantis en lag som förbjuder skolundervisning om könsidentitet, den så kallade don't say gay-lagen.

MOMS FOR LIBERTY

Möte i Vero Beach, Florida, oktober 2022. Den starkt hbtqi-fientliga gruppen säger sig värna föräldrars frihet.

- ytterligare flytta fram sina positioner i det så kallade kulturkriget.

Christopher Rufo, en ung strateg på den konservativa tankesmedjan Manhattan Institute, började testa vilka budskap som fick mest respons från den kristna högerens väljare och det visade sig att det var frågor som gällde undervisning om hbtq-personer, rasism och diskriminering i skolor och på universitet. Rufo lanserade en landsomfattande kampanj för att förbjuda det högerkallar ”woke” undervisning, historia och litteratur om diskriminering och marginaliserade grupper.

RON DESANTIS kallar numera Florida för ”the state where woke goes to die”, delstaten där woke-ideologin dör. Woke har blivit ett samlingsbegrepp för allt som den kristna högerkallar obekvämt, men när DeSantis juridiska rådgivare Ryan Newman nyligen ombads definiera vad ordet faktiskt betyder sade han att det handlar om ”tron att det

finns systematiska orättvisor i USA och ett behov att göra något åt dem”.

För kritikerna lät det som ett erkännande av de verkliga orsakerna till denna strid.

– Jag tror att det här ideologiska kriget främst speglar DeSantis egen osäkerhet när det gäller USA:s historia av diskriminering och rasism. DeSantis är en kristen nationalist som inte kan hantera obekväma sanningar om landets historia, så han försöker nu trumma fram samma energier bland de mest högerradikala väljarna så att han kan utmana Donald Trump som presidentkandidat i nästa val, säger Karla Hernandez-Mats.

Sedan Ron DeSantis och aktivister som Christopher Rufo lanserade denna offensiv mot ”woke” litteratur och undervisning för två år sedan har det skett en ökning av försöken att förbjuda populära titlar om rasism, feminism eller hbtqi-personer.

– Det är ett oroväckande fenomen att se bokförbuden återvända här i USA. Att se försök att väcka åtal mot skolbibliotekarier, säger Suzanne Nossel, direktör för PEN America, till New York Times.

VÅGEN AV FÖRBUD har ackompanjerats av en ökning av aggressiva hot mot skolor och bibliotek, ofta från militanta högergrupper. Nyhetsbyrån Reuters rapporterade förra året att mer än 200 amerikanska skoldistrikt utsatts för våldshot sedan 2020.

I Kansas City stormades nyligen en konferens för allmänna skolor av konservativa föräldrar som ville förbjuda litteratur av queerförfattaren Alison Bechdel.

Den högerextrema gruppen Proud Boys, som hade en nyckelroll i stormningen av Kapitolium i Washington 2021, har också organiserat sig för att ta över skolmöten

»Det är ett oroväckande fenomen att se bokförbuden återvända här i USA.«

och skolstyrelser med målet att förbjuda exempelvis alla böcker av ickebinära författare. Hittills har Proud Boys-medlemmar krävt detta under skolmöten i Wisconsin, Kalifornien och North Carolina.

I delstaten Washington har ett skoldistrikt tagits över av medlemmar från högerextrema Three Percenters.

I Tennessee ordnades förra året ett bokbål där kristna högeraktivister brände hundratals böcker, bland annat Charles Darwins *Om arternas uppkomst* (*On the Origin of Species*) och Ray Bradburys *Fahrenheit 451*, som handlar om en totalitär framtid där all litteratur bränns på bål.

I FLERA DELSTATER försöker republikanerna även få igenom lagar som ställer strikta krav på allmänna skolor och universitet att ge elever en ”patriotisk utbildning” och förbjuder mycket av undervisningen som handlar om exempelvis rasism, slaveri och segregation i USA:s historia. I bland annat Iowa och New Hampshire har konservativa politiker försökt genomföra ”lojalitetslöften” för lärare i allmänna skolor och college. Lagförslagen skulle betyda att lärare måste ge löften om att inte undervisa om något ”negativt” ur USA:s historia.

I Florida har DeSantis likaså genomfört en lag som förbjuder all undervisning som kan få personer i en viss grupp att känna sig utpekade som förövare av

»Det räcker ofta med att en enda förälder dyker upp för att protestera mot en bok för att den ska förbjudas.«

- historiska brott. Enligt lärare i delstaten är målet att förbjuda all undervisning som berättar om vita amerikaners historiska våld mot svarta och minoriteter, såväl som antisemitiskt eller homofobiskt våld och diskriminering.

Florida har blivit navet i den här kampen och många tror att Ron DeSantis ser det som ett trumfkort för att utmana Donald Trump om att bli republikanernas kandidat i nästa presidentval.

Initiativen får politisk kraft från en gräsrotsrörelse av kristna högeraktivister som spridit sig som en löpeld. Konservativa grupper som Moms for Liberty och Florida Citizens Alliance utger sig för att strida för *parental rights*, föräldrars rättigheter. Grupperna finansieras ofta av republikanska kampanjorganisationer och miljar-därer, som industrifamiljen Koch.

ENLIGT PEN AMERICA finns det mer än 300 liknande grupper över USA och 73 procent av dem har grundats under de senaste två åren.

I Clay County i norra Florida försöker en enda konservativ aktivist förbjuda mer än 3 600 böcker från skolsystemet, varav de flesta rör hbtqi-personer.

Den mäktigaste gruppen är Florida Citizens Alliance, som finansieras av

Koch-dynastin och har ett nätverk som gör att tiotusentals aktivister snabbt kan mobiliseras och ta över exempelvis skolmöten om nya tillsättningar till skolstyrelser eller bibliotek. Det är en höger-radikal grupp som nu har fått genuin makt över undervisningssystemet.

– Det räcker ofta med att en enda förälder dyker upp för att protestera mot en bok för att den ska förbjudas, säger Karla Hernandez-Mats.

Mycket av hbtqi-litteraturen förbjuds för att grupperna på lösa grunder utmålar den som pornografisk. Förra året sammanställde Florida Citizens Alliance rapporten *Porn in Schools Report* där de uppmanade till svartlistning av alla skolböcker som innehåller "oanständigt eller stötande material". Det tycks inkludera alla skildringar av homosexualitet eller antydd homosexualitet.

Nätverket har mer än 250 000 medlemmar över delstaten och de nominerade fler än 500 kandidater till lokala ämbeten och skolstyrelser i valet förra året. 272 av kandidaterna vann.

ÄVEN MOMS FOR LIBERTY grundades i Florida i januari 2021 och har nu 250 avdelningar i 42 delstater. Gruppen får finansiellt stöd av Heritage Foundation, den kristna högerns mäktigaste tanke-smedja i Washington.

Många av böckerna som förbjudits är moderna klassiker i queer ungdoms-litteratur, som Nic Stones *Dear Martin*, Adam Silveras *More Happy Than Not*, och Maia Kobabes serieroman *Gender Queer* som enligt American Library Association nu är den bok i USA som utsätts för flest förbud.

Enligt människorättsgruppen ACLU

har restriktionerna "överskridit studenters rätt att få tillgång till litteratur utan politisk censur". ACLU har nu skrivit en stämningsansökan där de anklagar ett skoldistrikt i Texas för att skapa en "hotfull atmosfär mot hbtqi-studenter".

Hatbrotten mot hbtqi-personer har ökat de senaste åren och många människorättsgrupper tror att det finns ett samband mellan bokförbuden och den hätska retoriken från den kristna högern.

En ironisk följd av förbuden är att många av titlarna i stället börjat sälja bättre och lånas ut ännu mer på de bibliotek som fortfarande tillhandahåller dem.

I Texas har den kristna högern försökt förbjuda en ny historiebok, *Forget the Alamo*, där tre historiker utmanar en rad ingrodda, ofta rasistiska myter om det historiska slaget vid Alamo 1836. Efter försöken att stoppa boken rusade den i stället upp på USA:s bästsäljarlista.

I Pennsylvania försökte en konservativ skolstyrelse förbjuda populära böcker om Aretha Franklin, Malala Yousafzai och Eleanor Roosevelt, men eleverna i skolan protesterade och lyckades stoppa beslutet. Samma elever har nu ordnat en bokklubb som läser just de böcker som styrelsen försökte förbjuda.

I Tennessee förbjöd ett skoldistrikt förra året Art Spiegelmans *Maus*, en av de klassiska skildringarna av Förintelsen. Skolstyrelsen menade att boken är oanständig för att den innehåller nakenhet. Förbudet blev en riksnyhet och *Maus* blev i februari förra året den mest sålda boken på Amazon i USA i alla kategorier.

Försöken att stoppa populära boktitlar har därmed ofta varit kontraproduktiva.

– Ju mer du försöker förbjuda något,

desto mer intresserade blir folk, säger Karla Hernandez-Mats.

I CENTRALA MIAMIS bohemiska stadsdel Wynwood hälsar jag på Nathaniel Sandler som sedan tio år tillbaka driver en välgörenhetsorganisation för mobila bibliotek i södra Florida, Bookleggers Library. Ett par gånger i veckan skickar de ut bussar med böcker från ett digert arkiv till behövande delar av Miami. Ofta kan de erbjuda böcker till natthärbärgen, glesbygden i Floridas träskmark, kvinnofängelser eller fattiga spansktalande områden där det saknas både bibliotek och bokhandlare.

Nathaniel Sandler visar en videofilm från mobilen med ett pop up-bibliotek som de nyligen ordnade i ett fattigt område med mestadels latinamerikanska migrantfamiljer. Biblioteket var utformat som ett piratskepp och erbjöd hundratals böcker om hav och fiskar.

SPRIDER BÖCKER

Nathaniel Sandler på organisationen Bookleggers Library märker att intresset ökat för böcker som förbjudits på allmänna bibliotek och skolor. "Om du säger till ett barn att något är förbjudet så blir de oftast bara mer nyfikna."

BOKPROTEST

Stephana Ferrell och Jen Cousins delar ut ifrågasatta böcker utanför ett köpcenter i Winter Garden, Florida. De tillhör nätverket Freedom to Read Project som utmanar förbudsivern i delstaten.

► – Vårt enda mål är att rädda böcker från förstörelse och se till att de sprids över hela staden, till områden där det annars saknas böcker. Vi försöker bara sprida litteraturens glädje. Vi tillhandahåller böcker både från vänster och höger, vi har en avdelning för medborgarrättsrörelsen men även böcker av högerdebattörer som Rush Limbaugh. Till skillnad från många av Floridas politiker så ägnar vi oss inte åt censur, säger Nathaniel Sandler.

Ordet "bookleggers" är ett gammalt begrepp för de som tillhandahåller böcker som förbjudits – en lek med ordet "bootlegging". I ett nummer av tidskriften Publishers Weekly från 1922, under förbudstiden i USA då inte bara alkohol utan även litteratur som ansågs stötande kunde förbjudas, går det att läsa om en lukrativ ny industri för "bookleggers" som importerar böcker från Europa som förbjudits i USA. Exempelvis sålde en "booklegger" i Philadelphia *Casanovas memoarer* och *Ulysses* av James Joyce för 125 dollar styck – motsvarande omkring 2 000 dollar i dagens värde.

Hur kommer det sig att bokförbuden återvänt till USA på 2000-talet?

– För Ron DeSantis del handlar det om

att han vill bli president och han tror att han kan kontrollera debatten med de här frågorna som fokuserar på kulturkriget, säger Nathaniel Sandler.

– Det läskiga är det som händer i skolorna nu, där en enda förälder kan säga att deras barn känner sig "obekväma" om de undervisar utifrån en viss bok och så förbjuds den. Vi skulle aldrig acceptera en sådan inställning till undervisningen i andra ämnen, som sport eller vetenskap. Det ökar risken att en enda förälder godtyckligt stoppar litteratur om folk de tycker är irrelevanta, som svarta eller transpersoner.

När det gäller biblioteken i Florida ackompanjeras hoten från de godtyckliga förbuden även av konservativa budgetnedskränningar, säger Sandler.

– Florida var länge känt som ett av de bästa bibliotekssystemen i USA. Jeb Bush som var guvernör här trodde på biblioteken. Laura Bush, fru till presidenten, var bibliotekarie och åkte ofta hit och hyllade våra bibliotek. Men de senaste tio åren har vi sett stora nedskärningar. Historiskt har det varit bränder, krig och katastrofer som förstört bibliotek, som i Alexandria och Bagdad. I USA förstörs biblioteken nu långsamt och gradvis, med budgetbesparingar. Den kniven hänger över varje bibliotek i Florida och gör att de blir väldigt känsliga för politiska påtryckningar.

FÖRRA ÅRET DELTOG Bookleggers Library i festivalen Banned Books Week i Miami. Evenemanget speglade ett ökat intresse för böcker som den kristna högern försöker förbjuda.

– Om du säger till barn att något är förbjudet så blir de oftast bara mer nyfikna,

säger Nathaniel Sandler. Vi har många böcker här som förbjudits i andra distrikt, som *Maus* eller Richard Wrights *Native Son* (*Fosterlandets son*). Förbuden gör att fler frågar efter dem. Vi kallar det Streisand-effekten efter en omtalad händelse där Barbara Streisand försökt förbjuda en osmickrande bild av en paparazzifotograf, men hennes krav fick så mycket uppmärksamhet att den i stället spreds över hela världen.

I RELATIVT LIBERALA delstater har den kristna högerens bokförbud också fått fart. April Witteveen är bibliotekarie på Oregon State University, en liberal delstat som nyligen blev först i USA med att rösta fram en homosexuell guvernör. I Oregon finns dock en djup politisk splittring och en bred offensiv från den kristna högern riktad mot hbtqi-litteratur.

April Witteveen hoppas att offensiven kan tåmjas av nya regler som stärker akademisk frihet på skolor och bibliotek.

– Allmänna skolor och bibliotek måste utveckla tydliga regelverk för intellektuell frihet och skolstyrelser och bibliotekarier måste få en gedigen utbildning om de här frågorna och rätten att läsa. Jag tror inte att lösningen kommer från den federala regeringen utan från delstater som Oregon, där vi nu utvecklar politiska förslag som stärker de juridiska definitionerna av yttrandefrihet och bibliotekens integritet, säger April Witteveen.

I kontoret intill flygplatsen i Miami planerar Karla Hernandez-Mats en motoffensiv till DeSantis bokförbud. Den kristna högerens kulturkrig har haft stora segrar här i Florida de senaste åren, främst på grund av demografiska förändringar då

»Resten av USA säger nej till just den här sortens extremism.«

rika och konservativa pensionärer flyttat hit från andra delar av USA.

Samtidigt får delstaten en allt större befolkning av migranter från Venezuela och Kuba som flytt från auktoritära regimer och, delvis på grund av effektiv propaganda i högerpopulistiska alternativmedier, är övertygade om att alla politiker till vänster om Donald Trump är totalitära socialister.

Men den kristna högerens framgångar i Florida har överskuggat stora bakslag i resten av USA. I presidentvalet 2020 och de två kongressvalen 2018 och 2022 led den kristna högern svidande nederlag just för att så många väljare ser deras kulturkrig och bokförbud som allt för extremt.

KARLA HERNANDEZ-MATS är försiktigt hoppfull om att de kontroversiella bokförbuden kommer att leda till en motreaktion där toleransens krafter organiserar sig.

– Det som Ron DeSantis och hans regering gör fungerade här i Florida, för att delstaten har gått åt höger, men det har inte alls fungerat i resten av USA. Tvärtom kostade det många val för den kristna högern i det senaste valet. DeSantis tror att han startat en skogsbrand som ska sprida sig över landet, men resten av USA säger nej till just den här sortens extremism.

Karla
Hernandez-
Mats.

Politisk inblandning ovanligt men oroande

Politiska krafter som lägger sig i bibliotekens verksamhet är ännu sällsynt, visar Biblioteksbladets undersökning. Men en oro finns ändå och i tre av tio kommuner anser folkbibliotekens chefer att lokalpolitikerna bara respekterar principen om armlängds avstånd i viss eller liten grad.

Enkäten skickades ut till bibliotekscheferna i landets 290 kommuner, via kommunernas centrala e-brevlådor. Frågorna besvarades av 206 chefer, en svarsfrekvens på 71 procent.

KOMMENTARER

”Vi har fått frågor om litteratur på mångspråk, och hänvisat till bibliotekslag och armlängds avstånd.”

”SD uttryckte oro inför ett evenemang eftersom de hört att evenemanget orsakat kontroverser i andra kommuner.”

”... åsikter om utbudet men vi har hittills hanterat det på tjänstemannanivå.”

”Synpunkter på om vissa program är lämpliga att ta in i bibliotekets programverksamhet.”

KOMMENTARER

"Sverigedemokrater på ledande positioner på regional nivå och de har redan kortat avståndet till verksamheten rejält."

"Vi får vara beredda på att kulturen politiseras även här, som i andra kommuner."

"... oro för att politisk påverkan kommer att bli vanligare ... stor andel invånare som röstar på SD."

".. orolig att SD och KD blir inspirerade av det som händer i södra Sverige."

KOMMENTARER

"Fram till nu har armlängds avstånd respekterats ... med den politiska förskjutning som nu sker befarar jag att det kommer att bli problem."

"Finns en viss omognad i politikerkåren p g a nya politiker."

"Mindre pengar ska gå till bestånd på arabiska."

"Fram till nu har de respekterat armlängds avstånd när det gäller biblioteket, dock ej offentlig utsmyckning. Är orolig vad som kommer att ske med den nya majoriteten."

Parvin Ardalan lämnade förföljelsen i Iran, **Theodor Kallifatides** ett Grekland som stod på randen till militärdiktatur. Med sig tog de erfarenheter av förtryck och censur. **Nu varnar de för att demokratin hotas i Sverige.**

TEXT THORD ERIKSSON & TIM ANDERSSON
BILD JULIA LINDEMALM & VIKTOR GÅRDSÅTER

Parvin Ardalan

- ◆ Född 1967 i Teheran. Oppositionell journalist som bedrev feministisk kamp i mullornas Iran.
- ◆ Flera gånger dömd och fängslad innan hon kom till Sverige 2008 för att ta emot Olof Palme-priset. Blev året därpå Malmö stads första fristadsförfattare och bor där sedan dess.
- ◆ Jobbar deltid på Dawit Isaak-biblioteket, sitter i styrelsen för Svenska PEN och driver den lokala PEN-föreningen i Malmö.

Parvin Ardalan tilldelades Olof Palme-priset 2007. En del av motiveringen var att hon "lyckats göra kravet på lika rättigheter för män och kvinnor till en central del av kampen för demokrati i Iran."

Hon hade just dömts till tre års fängelse för "sammansvärjning med syfte att kränka rikets säkerhet". När hon skulle flyga till Stockholm och ta emot priset stoppades hon av den iranska säkerhetstjänsten och fick utreseförbud i två år för sina aktiviteter mot hemlandets lagar.

Efter två år kunde hon lämna Iran för att äntligen ta emot Olof Palme-priset på bokmässan i Göteborg. Inför hotet om att åter bli fängslad stannade hon i Sverige. Hon bor numer i Malmö och följer på avstånd den resning för frigörelse som startade i Iran i höstas som en reaktion på att 22-åriga Mahsa Amini dog av sina skador efter att ha gripits av landets moralpolis för att inte ha täckt sitt hår på rätt sätt.

REVOLUTION ÄR ORDET Parvin Ardalan använder när hon beskriver utvecklingen.

Hur reflekterar hon kring demokratins och yttrandefrihetens tillstånd här i Sverige? Det visar sig att frågan inte är så långsökt som den kanske verkar.

– Människor som jag kommer inte bara hit för att få hjälp, utan också för att påminna er om att er demokrati måste skyddas, svarar hon.

Vi träffas på hennes arbetsplats, Dawit Isaak-biblioteket i Malmö, och hon ursäktar sig över att hon fortfarande föredrar engelska framför svenska.

Att det svenska samhällsbygget har sprickor som kan skada demokratin var något hon snabbt kom underfund med. I april 2010 skrev hon i Sydsvenskan om sitt nya land:

"Det finns en tydlig dom och vi-känsla här. Vi är här och svenskarna är där."

Senare samma år publicerade Aftonbladet en artikel hon skrivit om en nidsbild från ett skänkt missnöjesparti där Socialdemokraternas statsministerkandidat Mona Sahlin syntes med slöja över sitt hår.

Parvin Ardalan som lämnat Iran där hon stått för kvinnors rätt att inte behöva täcka sitt hår, fann sig

»Människor som jag kommer inte bara hit för att få skydd, utan också för att påminna er om att er demokrati måste skyddas.«

Parvin Ardalan

plötsligt i rollen som försvarare av en svensk kvinnas beslut att i stället ta på sig en hijab:

"Om Mona Sahlin vore verksam i Iran, under förtryck och förföljelse, skulle vi kvinnorrättsaktivister, oavsett politisk övertygelse, ändå göra vårt bästa för att uppmärksamma medias diskriminerande behandling av henne under valrörelsen. Varför gör kvinnorrättsaktivisterna inte det de kan och får i Sverige, undrar jag."

DET HAR SNART GÅTT 15 år sedan hon skrev detta, men hon är fortfarande undrande. Ett svar om den svenska tystnaden har hon dock kommit fram till och det handlar om brist på svenskt gräsrotsengagemang.

– De politiska partierna fungerar bra men det behövs fler starka sociala rörelser.

Avsaknad av engagemang och att större delen av den politiska debatten förs av politiker och inga andra, gör Sverige demokratiskt sårbart, menar hon.

Naturligtvis är det en överdrift, det finns faktiskt organisationer och rörelser, men Parvin Ardalan förbryllas och oroas ofta av deras sätt att arbeta.

– Det är konstigt för mig att rörelser ofta reducerar sina frågor till projekt. Och när projektpengarna tar slut blir det tyst. Det behövs större självständighet.

Dilemmat är att engagemang kostar och då uppstår de tillfälliga projekten.

– Och du måste driva en fråga som passar vissa ►

Theodor Kallifatides

- ◆ Född 1938 på halvön Peloponnesos i Grekland. Han var tre år gammal när landet ockuperades av Nazityskland. Efter kriget flyttade familjen till Aten.
- ◆ Kom till Sverige 1964 och debuterade som författare 1969. Har sedan dess gett ut närmare 40 böcker.
- ◆ Var under en period på 90-talet ordförande i Svenska PEN.

»Många är pigga på att tala om yttrandefrihet, men det är ofta tomma ord.«

Theodor Kallifatides

- kriterier – gör du inte det så beviljas du inga pengar. Det är ett informellt system som begränsar friheten.

”Fridsam censur” är orden hon använder för att beskriva hur projekten påverkar den demokratiska mångfalden.

Skulle du säga att yttrandefriheten hotas i Sverige?

– Ja, det skulle jag. Yttrandefriheten hotas när acceptansen, inkluderandet och lyssnandet på många röster krymper. Det märks genom att en artikel inte publiceras eller att ett projekt inte får pengar. Många är pigga på att tala om yttrandefrihet, men det är ofta tomma ord.

På Dawit Isaak-biblioteket har hon satt ihop en samling med runt 600 böcker som förbjudits eller censurerats i Iran. Hon anser att biblioteket tjänar ett viktigt syfte och hoppas att det med tiden blir mer känt i resten av landet.

– Det är viktigt att visa att vissa länder censurerar och till och med dödar författare för det de skriver. Men inte för att människor ska kunna säga att det är tur att vi inte har det så här och att vi inte är som de. Utan för att de ska påminnas om att de också kan drabbas, men att de kan skydda sig emot det.

THEODOR KALLIFATIDES riktar den lilablommiga tändaren med lång pip mot mig.

– Om vi hamnar i en situation där kulturdepartementet bestämmer vilka utställningar som ska hållas och vilka pjäser som ska spelas, så vore det en kulturkatastrof, men också en väldigt stor skam för Sverige.

Vi sitter i köket för att han ska kunna röka. Tändaren i den ena handen, pipan i den andra – och det är inte bara den som glöder. Den 85-åriga författaren minns tyskarnas ockupation av Grekland på 40-talet och har inte förlorat samhällsengagemanget med åren.

MEDAN HAN FYLLER pressokannan håller han ett brandtal mot de tilltagande politiska ingreppen i kulturen, där folkvalda stoppar verk och evenemang, inte sällan på moraliska grunder. Exemplet där dragartister hindrats från att läsa sagor för barn på bibliotek och kallats för ”perversa” av SD-företrädare, är bara ett exempel. Enligt en rapport från fackförbundet Dik förra året uppgår 200 medlemmar att de har utsatts för otillbörlig påverkan från politiker.

– Det är ett auktoritärt uttryck. Också Hitler talade ju om den ”rena” tyska kulturen. Det är klart att de här idealen, om de får härja, till slut leder till en slakt på allt kritiskt tänkande.

Är det ett tecken på att Sverige går i auktoritär riktning?

– Folk tar avstånd från sina djupaste övertygelser, för att kunna bilda regering och ta den politiska makten. Att vi har ett parti som vill gå i auktoritär riktning är ju uppenbart, men att det finns så många andra som vill följa med är en varning.

Theodor Kallifatides har själv erfarenhet av en kultur där bara somliga tankar och kulturuttryck var tillåtna. Han växte upp under ett världskrig och ett inbördeskrig och blev vuxen i en miljö där kulturarbetare och vanliga människor på vänsterkanten – som hans pappa – baktalades och förföljdes.

När militärjuntan tog makten 1967 hade han redan lämnat landet och kommit till Sverige, men han följde utvecklingen nära.

– I Grekland fördes ett krig mot kulturen, i första hand därför att den politiskt sett utgjorde en motståndare till den rådande situationen. Alla var ju inte vänster eller kommunister, men alla trodde på några mänskliga idéer: rättvisa, frihet och jämlikhet.

Situationen i Sverige är naturligtvis en helt annan – även om det finns krafter här som motarbetar dessa ►

»Hitler talade ju om den 'rena' tyska kulturen. Det är klart att de här idealen, om de får härja, till slut leder till en slakt på allt kritiskt tänkande.«

INTERVJU

- idéer lever vi i en stabil demokrati, där inga kultur-utövare fängslas.

Med frånvaron av strid kommer dock samtidigt en fara, menar Kallifatides.

– Den här svåra perioden i Grekland var samtidigt en av den grekiska kulturens ståtligaste stunder, då vi fick fram stora författare, poeter och kompositörer. Sverige har inte den sortens erfarenheter, och därför kanske man inte värdesätter kulturens frihet på samma sätt. Man tycker: "Vad spelar det för roll om jag inte ser Noréns pjäser, jag har ju mitt jobb och min bollklubb?"

Ja, en hel del håller kanske också med om att skattepengar inte ska gå till "pervers" eller "anstötlig" kultur? Jag undrar hur folkligt förankrad principen om "armlängds avstånd" egentligen är...

– Det är riktigt. Samtidigt: att acceptera att leva som medborgare i en stat innebär att du betalar för saker som du själv inte bryr dig om. Även om jag inte har en bil så betalar jag också för de vägar som byggs.

OM THEODOR KALLIFATIDES ser en passivitet i samhället när det gäller kulturen och de hot som riktas mot den, identifierar han samma sak i relation till en beslätad företeelse: politikernas språkdestruktion. Han beskriver en utveckling där begrepp töms på sin egentliga mening för att kunna fyllas med vad som helst. Vinnarna på det är främst antidemokratiska krafter.

– Man kan nu säga: "Alla invandrare borde skickas hem – det är vår liberala övertygelse!" Eller: "I sann demokratisk anda måste vi skicka hem alla invandra-re!" Om folk inte reagerar över det har vi ett problem.

Det är uppenbart en hjärtefråga för honom. I en av sina böcker skriver han om hur han i Grekland på 60-talet för första gången får höra svenska språket,

och börjar längta efter ett liv "där orden betyder något, i motsats till det liv jag just då levde och i vilket alla ord var till salu, det offentliga samtalet var lögnernas och de svikna löftenas marknad".

Det var denna lögnernas grekiska som en gång gjorde det omöjligt för honom att bygga ett författarskap på modersmålet. Han blev en svenskspråkig författare. Och nu ser han alltså liknande tendenser i Sverige.

– De som lyssnar bryr sig inte. Det verkar som att vi inte kan lära oss någonting förrän vi drabbas av konsekvenserna. När språket töms på mening kan du skapa opinioner på falska premisser, och fientlighet mellan grupper med hjälp av falska beskrivningar.

SÅ VAD ÄR ALTERNATIVET till den här svenska passiviteten? Är det naivt av, i vid mening, liberala demokrater att hålla på principen om armlängds avstånd till kulturen, när vi ser hur framför allt högerpopulismen försöker använda den för sina egna syften? Borde inte den andra sidan i kulturkriget på motsvarande sätt nyttja konsten som kampredskap?

I viss mån har vi redan sett det. Också vänster-sidan har kritiserats för politisk styrning av kulturen, med krav på sådant som normkritik och mångfald.

Theodor Kallifatides är kritisk till ingreppen, oavsett politisk bakgrund.

– Jag tror att man får överlåta kampen till de konstnärer som är involverade i den. Som stat betraktad måste man försöka avstå från att stifta lagar som begränsar det ena eller det andra. Jag menar så här: om man tillåter Sartre måste man också tillåta Celine. Man måste låta kampen pågå.

MIK, pedagogik och tillgänglighet, 15 hp

BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP,
LUNDS UNIVERSITET

Arbetar du inom bibliotekssektorn eller liknande verksamhet? Vill du utveckla din kompetens om MIK och digital delaktighet samt lära dig mer om hur biblioteksverksamhet kan göras mer tillgänglig för alla?

I kursen MIK, pedagogik och tillgänglighet får du kunskap om de tekniska och sociala förutsättningarna för biblioteksverksamhet i det digitala samhället, med fokus på tillgänglighet. Vi diskuterar MIK, källkritik, bibliotekets demokratiska roll, digital delaktighet, universell utformning och mycket annat. Dessutom utvecklar du ett projekt förlagt i biblioteksverksamhet kring medie- och informationskunnighet eller digital delaktighet.

Distanskursen är på 15 högskolepoäng och ges på halvfart under hösten 2023.

Läs mer på www.kultur.lu.se/MIK

LUNDS
UNIVERSITET

www.kultur.lu.se

Din flexibla bibliotekslösning

Så mycket information...

Bestånd, reservationer, lån,
bloggsidor, mina uppgifter, evenemang
och mycket, mycket mer!

LOTS integrerar bibliotekssystemet
KOHA med discovery och webbsidor

Allt med öppen programvara

imCode

 LIBRIOTECH

Läs mer på: www.imcode.com/lots

Fynda hos hela Sveriges second hand!

Välkommen in till någon av våra 250
butiker från norr till söder. Hos oss kan
ditt fynd rädda liv, lära någon svenska
eller bli till en varm hand på någons axel.

Svenska Röda Korset

Här är vår värld.

rodakorset.se/secondhand

BIBLIOTEKS **DAGARNA 2023**

Linköping 24–25 maj

öppna

Anmäl dig redan nu på
www.biblioteksforeningen.se

Svensk
biblioteksforening

The image is a complex collage. A woman in a white lab coat is the central figure, appearing in two different poses. One pose shows her from the chest up, looking down, with a blue circular graphic overlaid on her face. The other pose shows her from the waist up, looking to the side. The background is a dark blue gradient. The text 'n het' is written in a large, white, sans-serif font across the center. The blue circular graphic is composed of several segments in various colors: orange, green, blue, red, and yellow. The overall aesthetic is modern and professional, likely related to healthcare or education.

n het

VIT PORTAL
GER FEL SIGNAL

Korsets
klänning

POLAR LUNDSTRÖM
I SÖDERHAVET

TINTIN
AU CONGO

Åsiktsförtryck och censur finns i Sverige

Den som använder sin yttrandefrihet kan drabbas av följderna.
”Det kommer att stå oss dyrt som samhälle.”

TEXT LISA BJURWALD ILLUSTRATION PIA KOSKELA

En av de senaste årens största kulturdebatter är den om Konstfack och Vita havet, utställningshallen som av ett studentkollektiv beskrevs som ett uttryck för rasism. Studenterna krävde att lokalen skulle byta namn. Sara Kristoffersson, Konstfacks professor i designhistoria, försökte i en debattartikel bemöta känslostormen med fakta. Men trots att kampanjen visade sig vara just så absurd som den framstod för utomstående – ordet ”vita” har ingenting med ras att göra – ställde sig högskolan på studentgruppens sida.

– Namnbytet presenterades som ett påstått antirasistiskt förslag, och det finns en sådan rädsla i dag för att bli kallad ”rasist”, säger Kristoffersson. Det bidrog till att de agerade på ett så ängsligt sätt, tror jag.

HENNES BOK *Hela havet stormar* gavs ut 2022 (Volante) och beskrivs så här av förlaget: ”En berättelse om handfallenhet och valhanta tjänstemän – och vad som händer när 44 kolleger vänder sig emot en.”

– Konstfacks profil är progressiv, mångfald och inkludering är honnörsord. Men den uppenbara ironin är att när jag inte rättade mig i ledet – då exkluderades jag. Och det är naturligtvis motsatsen till ett öppet och frisinnat klimat. Det påstås att taket är högt. Jag ställde mig upp, se vad som hände. Det var uppenbarligen inte särskilt högt.

SARA KRISTOFFERSSON säger att hon har påverkats av upplevelsen att bli utpekad och utfrysad, men att hon också har lärt sig mycket.

– Jag ångrar mig inte på något sätt och skulle inte vilja ha det här ogjort. Och jag är glad över att jag skrev boken. Den är ett försök att fånga en flik av samtiden; i det lilla syns det stora. Episoden ingår i ett större mönster.

– Konstfack är en myndighet som ska vara saklig och opartisk, men har tydligt påverkats av ett ideologiskt tankegods.

Det finns de som menar att cancelkultur inte finns?

– Det faller platt; jag sitter ju här! Hon är tveksam till om högskolan

Foto: Niklas Nyman

»Jag ställde mig upp, se vad som hände.«

- har lärt sig något av Vita havet-debatten.
 - De fick utstå hård kritik och jag tror snarare att man håller mig ansvarig även för det.

NÅGON SOM VET ALLT om cancelkultur är Kajsa Eki Ekman, skribent, författare och sedd som en av Sveriges främsta vänster-intellektuella. När hon 2021 utkom med *Om könets existens* (Polaris), där hon resonerar kring den nya synen på kön som något som sitter i huvudet snarare än någonting vi föds med, började kyliga vindar blåsa.

– Jag har förlorat arbeten. Jag har blivit av med vänner. Jag har fått föreläsningar avbokade. När föreningar vill ordna föreläsningar med mig kan det hända att de inte hittar lokal, då föreståndaren är rädd att drabbas av drev och inte vågar hyra ut. Samtidigt talar jag i parlament, på

UTFRYST

Sara Kristoffersson
motsatte sig bytet
av namn på en av
Konstfacks lokaler.

universitet och människorättsforum i många länder i Europa, Latinamerika, USA och Australien. Svartlistningen tycks bara gälla i Sverige.

Ett vanligt argument är att Kajsa Eki Ekman – och andra som framför något som uppfattas som kontroversiellt – blotta närvaro riskerar att göra åhörarna "otrygga".

– Ingen känner sig otrygg av att möta andras åsikter, kontrar hon. Det är bra att möta åsikter. Den som säger sig känna sig otrygg kan bara inte formulera ett ideologiskt försvar av sina egna krav på bokbål.

Är det för lätt att stämplas som "kontroversiell" i Sverige, och vad menar man egentligen med etiketten?

– Ja. Etiketten kontroversiell är innehållslös utöver att den utdefinierar en intellektuell som inte värd att ta på allvar, eller möjlig att svartlista.

Kan cancelkultur vara positivt?

Vem eller vilka bör i så fall inte välkomnas på exempelvis bibliotek, och vilkas verk – om någras – bör rensas ut?

– Frågan är helt fel ställd och visar på hela problemet. Det handlar inte om vem, utan om vad. Det är inte lämpligt, enligt mig, med till exempel våldspornografiska skildringar i barnböcker, eller uppmaningar till folkmord. Det betyder dock inte att författaren inte ska få hålla föredrag, skriva artiklar eller få anställning, om han talar om helt andra saker. Vi diskuterar idéer, vi fördömer inte personer. Det senare är politisk förföljelse.

Vissa menar att cancelkultur och censur är marginella

AVBOKAD

Kajsa Ekis Ekman
ifrågasatte idén om
könet som en social
konstruktion.

fenomen och att debatten hand- lar om "halmgubbar"?

– Det är definitivt ingen halmgubbe. Det pågår och det drabbar framför allt feminister och socialister. Det är vi som talar om kvinnors rättigheter och emot kapitalism och imperialism som blir av med jobben, censureras, inte kan göra politisk karriär och blir utkastade från organisationer. Jag kan räkna upp ett tjugotal kvinnor och socialister som har blivit uteslutna ur partier och organisationer för sina åsikter, till exempel att det är kvinnor som föder barn, och att det är kvinnor som har mens.

Vår samtid säger sig stå för tolerans och mångfald men är i själva verket extremt intolerant, säger Kajsa Ekis Ekman, i ett eko av Konstfacks Sara Kristoffersson.

– Sverige vårdar inte sina intellektuella. Den intellektuellas uppgift är att ifrågasätta, tänka fritt och gå emot strömmen. I dag försöker man tysta detta och det kommer att stå oss dyrt som samhälle.

JOURNALISTEN Hana Al-Khamri med bakgrund i Saudiarabien gjorde en obehaglig upptäckt när hennes Sommarprat sändes i augusti förra året: en bit om vår svenske kungs motstånd mot kvinnlig tronföljd hade klippts bort.

Formuleringen var redan godkänd av ansvarig utgivare, berättar Hana Al-Khamri. Originalmanus hade skickats till alla inom produktionen. Men i sista minuten dök en annan person upp med censursaxen:

– Det var jättemärkligt och upprörande. För mig som verkat som journalist i en diktatur där staten har rätt att censurera,

Foto: Joel Nilsson

»Att fördöma personer är politisk förföljelse.«

är det särskilt chockerande att komma till en demokrati där yttrandefriheten är garanterad – och vara med om detta.

Hana Al-Khamri tycker att det faktum att censuren skett frivilligt gör det hela extra obehagligt.

– I Saudiarabien sker det öppet; artiklar om känsliga ämnen refuseras till följd av statens censur. Men här handlar det om självpåtagen censur, och den typen av ingrepp är en förolämpning mot den långa kampen för yttrandefriheten.

Självcensuren är särskilt farlig då den är osynlig, påpekar hon:

– Den sker inne i folks hjärnor, vi andra vet inte vad som censurerats. Det gör mig sorgsen att tänka på alla som kämpat före oss. Vi ska inte se kampen som vunnen, särskilt inte när yttrandefriheten är under attack från så många olika håll. ➤

Foto: Ida Borg

NEDSLAG

BORTKLIPP

Hana Al-Khamri talade om kungens syn på kvinnlig tronföljd.

- – Om Sommar i P1 ska be om ursäkt, ska de inte göra det för min skull, utan för att de har fattat ett felaktigt publicistiskt beslut.

SOMMAR I P1: S ansvarig utgivare Karin Lindblom kommenterar Hana Al-Khamris program:

- Jag var inte inblandad i beslutet att klippa bort stycket om kungen ur

»Chockerande att bli censurerad i Sverige.«

[Al-Khamris] program. Jag var ledig då programmet publicerades och beslutet togs av en annan person som då var utgivare.

– Vi behöver förhålla oss till förtalsregelverket såväl som till våra programregler och i förlängningen vårt sändningstillstånd och sedan ett par år tillbaka också till MO/MEN (Medieombudsmannen/Mediernas etiknämnd, reds anm).

Al-Khamris Sommar var ”grundligt bearbetat” innan det publicerades, fortsätter Karin Lindblom.

– Det som blev olyckligt var väl att den sista ändringen genomfördes så sent. Vi kan självkritiskt säga att det inte ska hända igen. I övrigt vill jag inte recensera beslutet, eftersom jag inte var med när det fattades.

Granskning av universitetens cancelkultur

I november meddelade utbildningsminister Mats Persson (L) att han tillsätter en utredning som ska granska cancelkultur vid svenska lärosäten. Bakgrunden är Kalla Faktas avslöjande (TV4 31/10–22) om hur universitetsanställda blir utfrysade när de berör ämnen som ses som känsliga. Sara Kristofferssons fall var centralt.

– När den akademiska miljön genomsyras av en tystnadskultur skapas en andefattig akademisk miljö som hämmar det fria tänkandet, vilket inte hör hemma på våra lärosäten, säger Mats Persson. Även om cancelkultur kan resultera i drev där många sluter upp, handlar det i grunden om individuella åsikter och idéer. Något som

kan vara svårt att komma åt med politisk styrning.

Vilken typ av åtgärder är egentligen möjliga att föreslå?

– Att förändra en kultur är inte något man gör med ett enskilt beslut, konstaterar Mats Persson. På de ställen som

Mats Persson (L).

har problem med en utpekande- och tystnadskultur är det framför allt universiteten och högskolorna själva som behöver få bukt med det.

Men jag tror att en sådan här utredning från en expertmyndighet hjälper till i det arbetet.

SOMMARBOKEN

Häng med på
sommarens läsäventyr
bland hjältar och väsen.

Beställ material på
sommarboken.se

Nominera till Svenska Akademiens bibliotekariepriser 2023

FOLKBIBLIOTEKARIEPRISET
SKOLBIBLIOTEKARIEPRISET

*Har du en engagerad bibliotekariekollega
som arbetar på folk- eller skolbibliotek?*

Varför inte nominera denna till priset?

*Nomineringen är öppen till
den 15 mars 2023.*

Mer information på:

www.svenskaakademien.se/bibliotekariepriset

SVENSKA
AKADEMIEN

**GÖR DET
GÖMDA
TILLGÄNGLIGT**

Emelie Wieslanders och Ulrika Ahlbergs arbete handlar inte bara om det som förbjudits och censurerats, utan också om goda men ofta problematiska intentioner i bibliotekssektorn.

NEDSLAG

En plats för det önskade

På Dawit Isaak-biblioteket finns det förbjudna eller censurerade böcker och en övertygelse om att egna värderingar inte ska styra ett biblioteks urval. "Vilka är vi att bestämma vad folk borde eller inte borde läsa?"

TEXT THORD ERIKSSON BILD JULIA LINDEMÄLM

När Dawit Isaak-biblioteket i Malmö var nyöppnat senhösten 2020 blev chefen och initiativtagaren

Emelie Wieslander upprörd av en äldre kvinna. Hon hade förstått att bibliotekets samling består av censurerade och förbjudna böcker och undrade om de i så fall hade *Mein Kampf*.

Emelie Wieslander suckar när hon beskriver sin reaktion på samtalet. Var det en nazist hon hade på tråden?

– Ja, det har vi, sa jag. Den har varit censurerad och förbjuden men är inte längre det i Sverige, så då har vi den.

KVINNAN FÖRKLARADE då att hon jobbat mot rasism i hela sitt liv och att hon alltid velat läsa Adolf Hitlers bok för att begripa tankegångarna. Men hon hade aldrig lyckats låna den på något bibliotek utan alltid fått höra att den inte fanns att få tag på.

Emelie Wieslander tycker att

historien belyser poängen med Dawit Isaak-biblioteket och att beskedet kvinnan alltid fått tidigare blottlägger ett problem i bibliotekssektorn.

– Vilka är vi att bestämma vad folk borde eller inte borde läsa? säger hon.

DAWIT ISAAK-BIBLIOTEKET hör till Malmö stadsarkiv som redan tidigare jobbade med frågor om konstnärlig yttrandefrihet, bland annat genom att organisera kommunens roll som fristad för exilförfattare.

– Tanken började växa fram att vi kan vara en plats som tillgängliggör litteratur som annars är svår att läsa, säger Emelie Wieslander.

Det innebär inte bara litteratur som förbjudits eller censurerats av totalitära regimer, verksamheten kretsar också kring de goda men ibland problematiska intentioner som förekommer i den svenska bibliotekssektorn.

– Man vill att allt ska vara

inkluderande, men det sker ofta på bekostnad av sådant som folk kan bli kränkta och sårade av, som man därför väljer att ta bort, säger bibliotekarien Ulrika Ahlberg.

VARJE TISDAG tar biblioteket emot studiebesök av skolklasser och tack vare projektpengar från Region Skåne kan biblioteket åka ut och informera i andra sydsvenska kommuner om hur yttrandefriheten begränsas genom censur och förbud. Några dagar tidigare har de varit i Örkelljunga där höstens stora valvinnare var Sverigedemokraterna – ett parti med rötter i en totalitär ideologi starkt förknippad med att tysta oliktankande och att bränna böcker.

– Det är därför det är så viktigt med den här vaccinationen, eller medvetenheten om att man kan tycka olika, att det ingår i att leva i en demokrati med yttrandefrihet, säger Emelie Wieslander.

Ulrika Ahlberg anser att ett bibliotek – inte bara hennes eget utan alla – har lyckats om det ►

TOG INITIATIVET

Emelie Wieslander var chef för stadsbibliotekets filial Garaget innan hon började jobba på Malmö stadsarkiv. Där föddes idén till Dawit Isaak-biblioteket som fått sitt namn efter den svensk-eritreanske journalisten som sedan 2001 sitter fängslad utan rätttegång.

förargar både vänstern och högern. Som ledstjärna har hon en artikel med rubriken *Not Censorship But Selection* publicerad 1953. Artikeln, som idag går att läsa på den amerikanska biblioteksförningens hemsida, skrevs av bibliotekarien Lester Asheim och reder ut skillnaden mellan begränsande censur och medvetet urval.

– Om vi har *Mein Kampf* ska vi också ha böcker som sätter den i en kontext.

HON HAR JOBBAT på bibliotek i över 20 år och anser att attityderna har ändrats med tiden. Som exempel tar hon debatten om Lilla Hjärtat och *Tintin i Kongo* för tio år sedan.

– Man skulle tycka att det var rätt att plocka bort de böckerna och blev väldigt ifrågasatt om man hade en annan uppfattning. Det var inte öppet för några samtal, det blev bara tyst.

Vid den tiden jobbade Ulrika Ahlberg med inköp och till henne kom kollegor med sina åsikter om andra böcker som också borde

»Vems värderingar är det som styr? Vems yttrandefrihet månar vi om?«

plockas undan. Sedan dess har den interna diskussionen blivit mer medveten och nyanserad. Inte minst på senare år genom diskussionen om cancelkultur, inflikar Emelie Wieslander.

HON TILLÄGGER att Dawit Isaak-bibliotekets nischade roll är ett privilegium och att det är svårare för folkbibliotek vars uppgift innebär ett ständigt väljande mellan vad som ska och inte ska köpas in och förmedlas.

Det är då egna värderingar lätt kommer in i bilden, påpekar Ulrika Ahlberg.

– Då är man på farlig mark, för vems värderingar är det som styr? Vems yttrandefrihet månar vi om?

På en vägg sitter några skiv-

omslag, bland annat till albumet *Selma, världserövrare* av artisten Turid från 1976. Efteråt anklagades Turid för att ha svikit proggrörelsen eftersom skivan gavs ut av ett stort skivbolag och strax därpå avslutade hon sin karriär. "...aldrig formellt censurerad men genom sociala påtryckningar tystades hon", står det på skylten intill.

– Musiker är egentligen den yrkesgrupp inom kulturen som är mest utsatt, i alla fall i Europa, säger Emelie Wieslander.

– Ambitionen är att kunna visa alla kulturyttringar här: förbjuden dans, förbjuden teater, säger Ulrika Ahlberg.

Hillelförlaget presenterar: Nyheter vintern 2022/23

Barnens judiska år: en inspirationsbok för barn och deras vuxna

av Johanna och Nakima Schreiber,
ISBN 978-91-987466-2-6

Den första boken om det judiska året för barn på svenska! Genomillustrerad med pyssel, berättelser, recept och fakta. Fungerar också som studie- och inspirationsbok för bibliotekariéer och lärare. Betyg: 5 av BTJ:s lektör.

De ordnade böckernas folk: om klassifikation i judiska bibliografier och bibliotek

av Joacim Hansson,
ISBN 978-91-987466-3-1

I essäns form skriver professor Hansson fram en fascinerande historia om hur judar klassificerat skriven text och hur det speglar judiskt tänkande från antiken till modern tid. Betyg: 5 av BTJ:s lektör.

En dröm blir verklighet: tillkomsten av en judisk skola i efterkrigstidens Stockholm

av Ingrid Lomfors,
ISBN 978-91-987466-4-8

Historikern Ingrid Lomfors visar, med grundandet av judiska Hillelskolan som exempel, hur en minoritet navigerade i politiska och byråkratiska strukturer i ett Sverige i brytningstid.

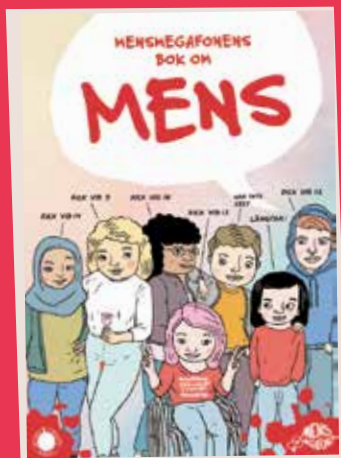
Malmöjudiskt: 1972-2021

av Arne Järtelius, ISBN 978-91-987466-5-5

Med Arne Järtelius som ciceron får läsaren följa med i berättelsen om Judiska församlingen i Malmö senaste 50 år. Nutidshistoria från Malmö med omnejd och med internationella utblickar.

Beställ Mensmegafonens bok om mens!

Mensmegafonens bok om mens är lättläst och har ett trevligt, peppande och personligt tilltal som känns rätt för målgruppen. Det är en innehållsrik, intressant och informativ faktabok om mens som passar fint både att läsa på egen hand och tillsammans med en vuxen. Helhetsbetyg: 4

- BTJ, november 2022

Boken är framtagen av MENSEN och faktagranskad av barnmorskor.
Köp den hos BTJ, Bokus eller på www.mensen.se!

SKA VI STRUNTA I MOTSTÅNDARNA ELLER TROR VI ATT SANNINGEN ÄNDÅ VINNER?

Obehagliga åsikter och böcker vi tycker är skadliga är inga skäl att avlysa debatten. I stället bör vi förbereda oss bättre och skärpa argumenten, skriver Jonas Nordin.

TEXT

JONAS NORDIN

Professor i bok- och bibliotekshistoria vid Lunds universitet. Leder bland annat ett forskningsprojekt om censur och tryckfrihet.

Foto: Kennet Ruona

”Lemony Snicket-priset för ädla bibliotekarier som ställs inför motgångar” låter som titeln på en ungdomsroman men är ett högst reellt pris som sedan 2014 delas ut av American Library Association. Förra årets pristagare var Martha Hickson, skolbibliotekarie vid North Hunterdon High School i Annandale, ett välmående litet samhälle i New Jersey. Vid ett öppet möte med skolans styrelse hade upprörda vårdnadshavare protesterat mot att biblioteket utan begränsningar lånade ut böcker med föregivet pornografiskt innehåll till barn i de nedre tonåren. Böckerna innehöll inte bara explicita sexskildringar, sades det, deras normalisering av perversioner hotade dessutom att sänka barnens skyddsbarriärer och göra dem till offer för grooming från vuxna med onda avsikter. Protesterna gällde fem specifika titlar som alla hade ett HBTQI-tema. Misstanken ligger nära till hands att det inte var sexskildringarna i sig som skrämde, utan en viss sorts sexskildringar.

En kommitté tillsattes bestående av skolpersonal och allmänhet för att utreda frågan om böckernas hemortsrätt i biblioteket. Kommittén fann att fyra av böckerna kunde få stanna men en måste bort, vilket blev rekommendationen till skolledningen. Men inte ens denna bantade rensning accepterades av den stridbara Martha Hickson, som ytterst ansvarade för bibliotekets förvärv. Boken i fråga, *This book is gay*, är en vägledning för ungdomar som söker sin könsidentitet och sexuella läggning och var därför särskilt viktig, menade hon. Den bästsäljande författaren har själv genomgått könskorrigering behandlingar mellan bokens upplagor, som

haft både James Dawson och Juno Dawson tryckt på omslaget.

I skolans styrelse stödde sju personer Martha Hicksons uppfattning, två röstade för utrensning i enlighet med kommitténs förslag medan tre lade ned sina röster. Därmed kvarblev alla fem böcker och med det kunde frågan tyckas avgjord.

Men att tre personer avstod från att rösta skvallrade om de heta känslor som ärendet rört upp. Det tolkades som rädsla att ta ställning i en infekterad fråga som polariserade föräldrarna, och den grupp som lidit nederlag mobiliserade för att vinna över de vankelmodiga på sin sida. De må ha förlorat slaget, men det större kulturkriget fortsatte.

Motgångar av det refererade slaget har aktiverat organisationer som Moms for Liberty, en gräsrotsrörelse som formerades kring motståndet mot covid-restriktioner i skolorna och som snabbt fått nationell spridning i USA. De agerar för att få in sina kandidater i lokala skolstyrelser, de utbildar föräldrar i att ställa kritiska frågor kring sexualundervisning, HBTQI och antirasism, och de upprättar listor över böcker med obscent innehåll som borde bannlysas.

Så vad handlar den här frågan om? Rör det sig om censur? I svensk lag betyder censur att myndighet eller annat allmänt organ utför granskning av skrift före tryckning. "Förbud mot tryckning får inte förekomma", säger tryckfrihetsförordningen. Myndigheter får heller inte uppsätta "hinder mot spridning av en skrift bland allmänheten". Det första tillägget till USA:s konstitution slår på liknande sätt

fast att kongressen inte får stifta lagar som "inskränker yttrandefriheten eller tryckfriheten" vare sig genom förhandsgranskning eller distributionshinder. Förbud mot att hindra spridning medför dock ingen skyldighet att främja spridning. Att plocka bort böcker från biblioteken är inte censur i formell mening vare sig här eller i USA. Tvärtom, när föräldrar och skolpersonal i Annandale och på andra håll engagerar sig i dessa frågor så utnyttjar de sina grundlagsskyddade rättigheter att föra fram sina åsikter och att organisera sig.

I en allmänspråklig mening uppfattas censur dock många gånger annorlunda, eller som de väggar som omsluter den så kallade åsiktskorridoren. Vad kan man säga utan att riskera att bli angripen, förlöjligad eller idiotförklarad i det offentliga rummet? Detta är mer svårgripbart och avgörs inte i rättsprocesser, utan i ett socialt samspel. I dagens debattklimat försvåras samförstånd av två omständigheter: För det första finns det inte bara *en* åsiktskorridor, utan flera. I de mest högljudda sammanhangen beskrivs meningsfienderna på den ena sidan som misogyna rasister, på den andra som politiskt korrekta snöflingor. Åsiktsbrytningarna sker inte i samma överideologiska rum, utan förs som parallella samtal med lika begränsande och exkluderande normer på vardera sidan. Viljan till förståelse av den andre är obetydlig på ömse håll. För det andra hänvisar bäge sidor i regel, och inte utan skäl, till principer som tagna var för sig är rimliga, men oförenliga när de ställs mot varandra.

Ett exempel är Rasmus Paludans koranbränningar. Å ena sidan hävdas att ➤

► det rör sig om fri opinionsyttring, som är skyddat i lag; å andra sidan hävdas att det rör sig om hets mot folkgrupp, som är förbjudet i lag. Vilken av dessa principer som har företräde är inte givet och värderingen av dem har varierat över tid. Uppenbart är också att stora delar av världen inte delar de svenska lagstiftarnas resonemang. Jag är historiker och *context is all!* är ett metodologiskt mantra som gärna upprepas i mitt skrå. Vi kan säga att människor i alla tider varit lika, vilket är lika sant som att säga att människor genom tid och rum alltid varit olika. Det finns ingen orörlig punkt som detta kan bedömas mot: det bestäms alltid av frågan och sammanhanget. Emellertid framställs principer inte sällan som sådana orörliga punkter som inte får rubbas, men principer är försåtliga om de inte uppvägs av pragmatism och kontextuell förståelse.

Självfallet har denna diskussion även praktisk bäring på bibliotekens arbete. En bok står på en hylla eller inte är en tillgänglighetsfråga och berör inte yttrandefriheten som princip, men det signalerar uppfattningar och avsikter. Den bekanta rättighetsförklaring, *Library Bill of Rights*, som antagits av American Library Association och som omfattas av bibliotekarier i många länder, handlar till största delen om att ge alla människor tillgång till bredast möjliga utbud av information. Artikel 2 lyder:

Biblioteken bör tillhandahålla material och information som presenterar alla ståndpunkter i aktuella och historiska frågor. Material bör inte förbjudas eller avlägsnas på grund av partiska eller dogmatiska avståndstaganden.

Iyttrandefrihetssammanhang finns ett postulat som vi kan kalla Miltons teorem. Författaren John Milton skrev i *Areopagitica* 1644 att sanningen aldrig har förlorat i en fri och öppen debatt. Om alla argument kan läggas på bordet så kommer sanningen alltid att vinna, är en uppfattning som resonerat genom tryckfrihetsdiskussionerna ända sedan dess. Nu har väl historien visat att Miltons teorem är ett ideal och inte en naturlag: många osanningar har kunnat hålla stånd trots starka och välkända motargument. Satsen ger ändå god vägledning i många avgöranden. Om man tror på implikationen av den ska man inte rädas att motståndaren kommer till tals – man bör snarare uppmuntra till det. Eller med Franklin D. Roosevelts ord i ett annat sammanhang: "The only thing we have to fear is fear itself."

Även den som omfamnar exempelvis uppfattningen om sexuellt likaberättigande och alla människors lika värde måste våga medge att det inte är naturgivna ståndpunkter, utan åsikter rotade i en social överenskommelse som försvaras med förnuftsargument. I ett öppet samhälle kan man heller inte förbjuda de åsikter man ogillar. Det kan låta som en truism eller oxymoron eftersom förbudet i sig kan sägas upphäva friheten, men ett mer praktiskt skäl är att förbud snarast ökar lockelsen och tenderar att provocera fram reaktioner av det slag man vill motarbeta. Vilket barn vill inte se den film eller läsa den bok som mamma och pappa förbjudit det att ta del av?

Inom sociologin brukar man tala om tre sorters maktresurser: betalningsresurser, tvångsresurser och normativa ►

VI TILLVERKAR
EFTER
ERT BEHOV!

FELLWINGS KAROSSERI
26771 Billsholm SWEDEN Tel 042-75725
fellwings.se

STORT GRATTIS

Göteborgs Bokbussar
till utmärkelsen
"Årets mobila
bibliotek"

KIITOKORI OY

PL 22, 47401 Kausala, Finland

Tel. 010 6161 200

www.kiitokori.fi

Olli Aarnio

olli.aarnio@kiitokori.fi

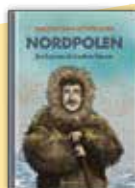
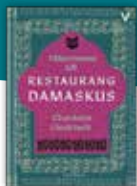
+358 405 713 636

KIITOKORI
SPECIAL VEHICLES

Lättläst
för livet

nypon vilja
förlag förlag

Lättlästa böcker som väcker nyfikenhet och skapar läsvilja!

ÄVENTYRET
KAN BÖRJA

Vill du läsa mer om alla vårens boknyheter från oss på Nypon och Vilja förlag? In och kika här!

Intresserad av biblioteksutveckling?

BIBLIOTOPIA

BORÅS, KUBEN
NAVET SCIENCE PARK
26 APRIL 2023

vgr.se/kulturutveckling

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

- maktresurser. Man kan betala eller tvinga människor att göra som man vill. Svagheten med dessa metoder är att så fort betalningen eller tvånget upphör har de en benägenhet att göra något annat i stället. Därför strävar makthavare mot normativa maktresurser. Genom uppmuntran eller manipulation vill man få människor att handla på ett visst sätt, antingen för att de anser att det ligger i deras eget intresse eller för att de delar samma värderingar som makthavarna.

Den här filosofin ligger bakom vedertagen svensk barn-uppföstran: vi vill inte muta eller aga barnen till vissa beteendemönster, utan vi vill få dem att internalisera de normer vi uppfattar som sunda. Klokt och bra, anser många av oss, men det finns ingen klar och tydlig gräns mellan fostran och indoktrinering, mellan normal kulturell prägling och sektmentalitet. Även inom den svenska politiska huvudfåran har uppfattningarna pendlat i synen på exempelvis valfrihet kontra socialdisciplinering, och på senare år har polariseringen mellan normskapande och normkritik blivit alltmer framträdande. Men om man tror på det här sättet att fostra barn – eller medborgare, för den delen – får man vara beredd på resonering, kompromissande och ständig omprövning. Det betyder också att om man vill propagera för en uppfattning måste man även ge utrymme åt motargumenten, vilket har betydelse exempelvis vid bibliotekens förvärv och samlingsuppbyggnad.

För några år sedan uttalade sig Finlands förre nationalbibliotekarie Kai Ekholm i detta blad (nr 3/2017) om bibliotekens förvärv:

Biblioteken måste köpa in böcker för säkerhets skull. Vi vet inte vad som kommer bli aktuella frågor om 50 eller 100 år. Så vi måste täcka upp och köpa in allt. Självklart kommer det finnas böcker som aldrig blir lästa, men det är ett väldigt litet pris att betala om någon hittar något riktigt användbart.

Det ser förstås annorlunda ut för folk- och skolbiblioteken, som inte på samma sätt bygger samlingar och som tänker mer i termer av cirkulation. Men det gör snarast frågan om urval än mer grannliga. Försåvitt biblioteken inte enbart ska utgå från försäljningslistorna måste de erbjuda ett rikt och brett urval, och i de här sammanhangen är kvantitet även ett kvalitetsmått. Variation, mångfald och mängden böcker i sig är ett skydd mot klåfingriga ingrepp.

Stora och breda samlingar skapar en tröghet i systemet som ger legitimitet, bromsar snabba rörelser och gör verksamheten mindre trendkänslig; i dem kan både det sublima och det tarvliga rymmas. Och tvärtom: ju mer kurerad en samling är desto större krav ställs på innehållet. I det fallet måste varje bok kunna motiveras och varje aktivt val riskerar att utsättas för kritik. "Varför har ni boken X men inte boken Y?" Om bägge finns uppstår inte den frågan.

I det åsiktsmässigt balanserade biblioteket ska varje låntagare kunna finna böcker som den ogillar på hyllorna. År 2017 uttalade Justitieombudsmannen kritik mot kultur- och fritidsnämnden i Falköping som vägrat köpa eller låna in en bok på grund av dess främlingsfientliga innehåll. Nämnden hade hänvisat dels till ett ►

- kvalitetskrav dels till ett demokratikriterium: man ville vara säker på att låntagarna inte fick "sina mänskliga rättigheter kränkta genom att läsa" bibliotekets böcker; beslutet gällde oavsett om boken behövde förvärfvas eller om den kunde lånas in. Här går tankarna åter till John Milton, som raljerade över beskäftigheten i bokcensuren. Om böckerna verkligen är så skadliga, hur mår då censorerna? frågade han. Kulturnämndens argument underkändes också och på goda grunder av JO:

Det är inte acceptabelt att i en sådan situation göra åtskillnad på vuxna låntagare genom att viss i och för sig tillgänglig litteratur endast tillhandahålls eller fjärrlånas åt personer som kan visa att de har 'rätt' åsikter eller tillräckliga kunskaper i ett visst ämnet. ... Grundtanken i en demokrati är att uttalandena kan bemötas av dem som har en annan uppfattning.

De här diskussionerna rör givetvis också bibliotekens programverksamhet. Åsiktpolariseringen i USA avspeglas även i Sverige.

Uppmärksammade och välbekanta fall är "Tintingate" på Kulturhuset i Stockholm 2012, demokratisamtalet med en inbjuden nazist på Hornstulls bibliotek 2018 och queer sagoläsning i södra Sverige hösten 2022. Hornstulls-exemplet är möjligen det tydligaste i sammanhanget eftersom det direkt berör bibliotekslagens ändamålsparagraf, som säger att det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. "Personer som inte står upp för demokratin och alla människ-

ors lika värde har inget att tillföra i ett samtal om vår svenska demokrati", skrev Stockholms stadsbibliotekarie i ett ställningstagande. Men är det verkligen så enkelt? Lakmustestet på en demokrati formulerades redan av Demosthenes för 2 500 år sedan: I Aten får medborgarna prisa Spartas statsskick och kritisera sitt eget, förklarade han med stolthet, medan i Sparta får man bara prisa sitt eget.

"Sanning segrar alltid, då den får med samma fördelar bestridas och besvaras", skrev filosofen Peter Forsskål 1759 i ännu ett eko av John Milton. Vågar vi tro på den satsen eller ska vi hellre ignorera och utestänga motståndare till det öppna samhället? De som kritiserade samtalet på Hornstulls bibliotek menade att demokratiförsvararna var oförberedda och okunniga, vilket må vara. Det är möjligt att demokratiförsvararna förlorade slaget den gången, men är det skäl att avlysa debatten? Bör man inte hellre förbereda sig bättre och vässa argumenten?

Om vi inte vill lyssna till obehagliga åsikter eller tillhandahålla en bok för att vi anser att innehållet kan vara skadligt måste vi för det första vara fullständigt förvissade om våra egna värderingars oantastlighet. För det andra måste vi medge att de som likt föräldrarna i Annandale fruktar att deras barn ska korrumpas av läsning kan ha en berättigad poäng. Det finns inget skäl att ge dem det erkännandet. I slutändan är väl ändå det mest överraskande men samtidigt uppmuntrande att de arga föräldrarna tillmäter litteraturen sådant starkt inflytande över det uppväxande släktet.

Läs oss varje kvartal, vecka och dag

DU LÄSER JUST NU Biblioteksbladet på papper – men du vet väl
att det går att läsa oss hela tiden, året om?

- ◆ Webbplatsen biblioteksbladet.se uppdateras varje vardag med nyheter och debatt.
- ◆ Du kan prenumerera på vårt nyhetsbrev som skickas ut på tisdagar vid lunch.

DET HÄR NUMRET av tidningen handlar om det ofria ordet.

Nästa utgåva kommer i maj med ett helt annat tema.

Vad borde vi fördjupa oss i?

Mejla oss på redaktion@biblioteksbladet.se

Utvalt från nätet

Missa inga nyheter. **Biblioteksbladet.se** uppdateras dagligen med material som inte trycks i papperstidningen.

2023 ett magert år

FÖR FJÄRDE ÅRET I FÖLJD HAR BIBLIOTEKSBLADET SKICKAT UT EN ENKÄT TILL CHEFERNA FÖR FOLKBIBLIOTEKEN I SVERIGES 290 KOMMUNER MED FRÅGOR OM VERKSAMHETENS RESURSER: HAR DE KRYMPT, VÄXT ELLER ÄR DE OFÖRÄNDRADE? SVAREN FRÅN DE 206 CHEFER SOM HAR DELTAGIT VISAR ATT 2023 INNEBÄR NÅGOT AV ETT STÅLBAD PÅ MÅNGA HÅLL: NÄSTAN 90 PROCENT AV LANDETS FOLKBIBLIOTEK SKA I ÅR BEDRIVA SIN VERKSAMHET MED MINDRE RESURSER ÄN 2022. *Ur nyhetsartikel, 6 februari.*

Dominerande plattformar spelar otydliga roller

FÖR BARA NÅGRA år sedan var Facebook den allenarådande plattformen för samhällets digitala samtal. Det var på Facebook vi pratade på varandras väggar, postade bilder och delade nyheter med varandra. Det är i dag nästan svårt att minnas webben före Facebooks och plattformarnas tid. Då fanns fenomen som bloggsofären. Lunarstorm, Hamsterpaj och Helgon.Net. Men det är länge sedan. Och före det ICQ, MSN, Torget och Spray. Men det är rysligt svårt att minnas i dag. Facebook kom att sopa banan

med mycket av det som fanns före och den kom att bli så stor att det kändes omöjligt att föreställa sig hur den skulle kunna förlora sin storhet.

Jag var en av dem som kunde tänka att plattformen blivit "Too big to fail", och att nätverkseffekter och storlek kommit att bli självklara skydd mot potentiella konkurrenter. Men så efter en tid började något hända.

Ur essä av Carl Heath, senior forskare vid Research Institutes of Sweden, Rise, 13 januari.

Foto: Privat

Anders Nylander.

Sölvesborg gör upp igen

KOMMUNLEDNINGEN i Sölvesborg har slutit ännu en uppgörelse med chefen för biblioteket. Denna gång är det Anders Nylander som avslutar sin anställning.

– Vi har slutit en överenskommelse och Anders Nylander får ett avgångsvederlag. Det är relaterat till brister i arbetsmiljön som är kopplade till ledarskapet, säger kommunchef Lars Ericsson till Biblioteksbladet.

Anders Nylander efterträdde den förra bibliotekschefen Sofia Lenninger som hade tvingats bort från posten. Kommunledningen meddelade att en överenskommelse hade gjorts med henne efter att hon berättat öppet om hur den politiska ledningen försökte detaljstyra arbetet med ny biblioteksplan.

I augusti 2020 började Anders Nylander i Sölvesborg. Han beskrev sitt nya jobb som "lite av en utmaning".

– Tack och lov har vi en lag, den hjälper till här. Hade vi inte haft en lag hade vi fått stryka på foten snabbare, sa han till Biblioteksbladet förra våren.

I ljuset av att Sofia Lenninger tvingats bort befarade han att han riskerade att hamna i en liknande konflikt med kommunledningen.

Ur nyhetsartikel, 26 januari.

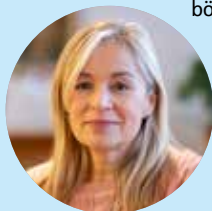
Små grepp kan rädda meänkieli

SJU MIL NORR om gränsstaden Haparanda ligger sedan i höstas nationellt resursbibliotek för minoritetsspråket meänkieli, inrymt i Nordkalottbiblioteket i Övertorneå.

– Vi ska vara ett referensbibliotek dit andra bibliotek kan vända sig, säger verksamhetsutvecklaren Susanne Redebo.

Bland annat nämner hon att de kan ge hjälp och stöd när andra sätter samman språkpåsar för att gynna barns språkutveckling.

– Då kan vi rekommendera lämpliga

Susanne Redebo.

böcker på meänkieli. Böcker som finns och har ett bra språk.

Hon menar att det inte behöver vara så stora saker som andra bibliotek i landet genomför.

– En del är bra redan i dag på att lyfta fram vår kultur, men det kan ju till exempel

räcka med att lyfta fram vår flagga på tordningarnas dag den 15 juli varje år. Då gör de det synligt på ett enkelt sätt. Och så kan de svara när någon besökare undrar vad det är för flagga.

Ur nyhetsartikel, 12 januari.

Foto: Gert Frost

Foto: Jann Lipka

Lars Ilshammar.

Vad är väl ett nationalbibliotek?

EFTER NIO ÅR lämnade biträdande riksbibliotekarien Lars Ilshammar sin tjänst. Inför avtackningen bad han chatboten ChatGPT författa en kort text utifrån temat för talet han tänkt hålla: "Vad är väl ett nationalbibliotek... (och vad är det inte)? Några erfarenheter från ett kärleksförhållande." Svaret:

"Det är svårt att förstå hur din kärlekshistoria skulle kunna relatera till ett nationalbibliotek eftersom de är två helt skilda saker. Ett nationalbibliotek är en offentlig institution som samlar in, bevarar och tillgängliggör dokument och böcker som är av viktigt kulturellt, historiskt eller vetenskapligt värde för landet.

En kärlekshistoria är en berättelse om en romantisk relation mellan två personer, och har ingenting att göra med ett nationalbibliotek.

Det är viktigt att hålla saker och ting i perspektiv och att förstå skillnaden mellan olika saker."

Ur talet som publicerades 19 december.

FRÅN NÄTET

Källkritik och läsning i fokus när forskarskola bildas

Resurser till elva doktorandtjänster inom biblioteks- och informationsvetenskap.

AV FLERA olika anledningar är forskarskolan viktig, menar Anna Lundh, docent vid Högskolan i Borås och koordinatör för forskarskolan.

– Vi står inför en kompetensförsörjningsbrist vid de sex lärosäten där vi undervisar i biblioteks- och informationsvetenskap. Det har lyfts fram, både i förslaget till en nationell biblioteksstrategi och i skolbiblioteksutredningen, att vi behöver fler disputerade lärare i ämnet. Anna Lundh lägger till att en forskarskola

Foto: Suss Wilén

Anna Lundh.

skulle stärka kompetensen inom området. Hon konstaterar att de som i dag disputerar är eftertraktade både inom bibliotekssektorn och i andra sektorer. Samtidigt blir även behovet av utbildade bibliotekarier större.

De elva doktorandtjänsterna ska utlysas omgående och Anna Lundh och hennes kollegor i nätverkets styrgrupp hoppas förstås på många bra sökanden.

Ur nyhetsartikel, 14 december.

De som vill styra med sig själva och sin politiska agenda som utgångspunkt är de största hoten mot biblioteken. Det finns tyvärr gott om exempel på det.

Som ordförande i Svensk Biblioteksförning märker jag att många har starka personliga minnen av framför allt folkbiblioteken.

Jag är själv en sådan. Alla mina ungdomsår på biblioteket har påverkat mina val genom livet, inte minst viljan att vara en person som bidrar till utveckling. På biblioteket lärde jag mig att en annan värld är möjlig.

Men tidigt in i uppdraget förstod jag att barndomsminnen av bibliotek och bibliotekarier står lågt i kurs. Ju mer tiden går i min nya roll, desto bättre förstår jag varför.

Mest uppenbart är naturligtvis barndomsminnens konserverande effekt. Mycket har hänt sedan vi var barn. När omvärlden har förändrats så har också biblioteken förändrats. Förstår vi inte det så förstår vi inte vad bibliotek är idag och vad som krävs för att bibliotek ska kunna bedriva bra verksamhet.

MEN KANSKE ÄR det största problemet med våra barndomsminnen att de är exkluderande.

Vad händer när vi utgår från att biblioteket ska vara just som jag minns det? Och om jag förväntar mig att biblioteket ska göra det som det gjorde för mig? Vad händer med bibliotekens förutsättningar när vi sätter oss själva i centrum?

Det största hotet mot biblioteken är inte den som har fina minnen. Det största hotet är naturligtvis den som vill styra biblioteken med sig själv och sin politiska

agenda som utgångspunkt. Det finns tyvärr gott om exempel på just det från de senaste årens debatt. Det har handlat mycket om vad biblioteken inte ska vara. Det ska inte vara en plats för ungdomar för de är för högljudda. Enskilda politiker har inte skämts för att ställa krav på vilka böcker som ska finnas och inte. Och de ska inte vara på vissa språk. Vissa personer ska heller inte få läsa sagor på bibliotek.

JAG SER YTTERLIGARE tecken att vara uppmärksam på. Det är tuffa ekonomiska tider. Många bibliotek kommer att bli utan kompensation för pris- och löneökningar, och stå inför besparingar. Det är knappast ett resultat av en större analys av bibliotekens kollektiva betydelse och vikten av tillgängliga bibliotek. Det är snarare någons enskilda uppfattning om att det inte är så viktigt med tillgänglighet och öppetider. Fler tecken i tiden är kanske regeringens kulturkanon? Det är inte en skolbibliotekarie som ska vägleda barn till en intressant bok. Det är i stället någon som vill använda sin politiska makt att definiera vad som är bäst för varje elev att läsa.

Biblioteken är en demokratisk funktion, en del av vår gemensamma infrastruktur. De ska inte styras av enskilda politikernas minnen, behov eller upplevelser. Det ska dessutom finnas en armlängds avstånd som skapar utrymme för att bibliotek inte ska vara ett verktyg för en politisk agenda. Tilltro till professionaliteten är central i en sådan modell. De verksamhetsnära besluten ska fattas av en profession som kan väga in en större bild. Vad finns det för behov hos medborgarna och hur möter vår verksamhet det bäst. Vi som har fina minnen av bibliotek gör bäst nytta genom att inte bidra till ett alltför jag-fokuserat perspektiv på biblioteken.

Helene Öberg är Svensk biblioteksförnings styrelseordförande.

HELENE
ÖBERG

—
OM SJÄLV-
CENTRERADE
POLITIKER
UTAN KOLL
PÅ BIBLIOTEK

Pedagogiska bibliotekarier för framtiden!

**BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP,
LUNDS UNIVERSITET**

Vi utbildar bibliotekarier inom masterprogrammet i ABM – en tvåårig kvalificerad utbildning på avancerad nivå med fokus på:

- pedagogik
- förmedling
- verksamhetsutveckling

Utbildningen bedrivs forskningsnära och i samspel med det professionella fältet. Den utgår från de digitala utmaningar och möjligheter som bibliotek har idag.

Masterprogrammet i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap respektive museologi (ABM) har programstart varje hösttermin.

LUNDS
UNIVERSITET

www.kultur.lu.se/abm

Sök arbets- stipen- dium!

Stiftelsen Natur & Kultur utlyser litterära och populärvetenskapliga arbetsstipendier på vardera 100 000 kronor. Stipendierna ska bidra till en hög litterär nivå inom sakprosa och skönlitteratur och till att forskning når ut i samhället. Även översättare kan söka.

Ansökningstid 1 februari – 1 maj.
Läs mer och ansök på nok.se/stipendium

NE X BRITANNICA

Upptäck det engelskspråkiga uppslagsverket Britannica i
NE:s utbud för bibliotek.

Läs mer på [NE.se](https://ne.se)